

Judikatura – účastníci civilního řízení soudního a jejich zastoupení

Princip rovnosti zbraní; princip kontradiktornosti

Věc Krčmář a další proti České republice Čl. 6 odst. 1 Úmluvy (právo na spravedlivé řízení). Dne 3. března 2000 vyhlásil předseda senátu 3. sekce Evropského soudu pro lidská práva:

Princip rovnosti zbraní, který je jedním z prvků širšího pojetí spravedlivého procesu, vyžaduje, aby každé ze stran byla dána rozumná příležitost předložit svou záležitost za podmínek, které ji nestaví do podstatné nevýhody vůči protivníkovi (viz Ankerl proti Švýcarsku, 1996, Helle proti Finsku, 1997). V projednávaném případě inkriminované listinné důkazy nebyly sděleny ani jednomu z účastníků sporu před Ústavním soudem. Žádné porušení rovnosti zbraní nebylo shledáno.

Nicméně, koncept spravedlivého procesu zahrnuje také právo na kontradiktorní řízení, podle něž účastníci řízení musí mít příležitost nejen předložit každý důkaz, který je nutný k tomu, aby jejich návrhy uspěly, ale také musí být seznámeni s každým důkazem nebo stanoviskem, jejichž účelem je ovlivnění rozhodnutí soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit (viz Nideröst-Huber proti Švýcarsku, 1997, Mantovanelli proti Francii, 1997).

Princip rovnosti

I. ÚS 8/98: Výrazem rovnosti účastníků je i jejich právo být přítomni při jednání před soudem. V dané věci však byli stěžovatelé tohoto svého práva postupem obecných soudů zbaveni. Zásada rovnosti účastníků je rovněž významným interpretačním pravidlem při výkladu procesně-právních předpisů. Proto i při interpretaci § 115 občanského soudního řádu je třeba z této zásady vycházet. Podle tohoto ustanovení k nařízenému jednání předvolá předseda senátu účastníky. Tak tomu je většinou při prvním jednání, při němž má být účastník vyslechnut. V dané věci navrhli stěžovatelé důkaz výsledkem účastníků, přesto nebyli k prvnímu jednání u obecného soudu předvoláni, čímž došlo k porušení jak shora uvedených ustanovení občanského soudního řádu, tak zejména čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Právo na osobní přítomnost stěžovatelů u jednání, jakož i právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům nebylo respektováno.

III. ÚS 202/03: Jedním ze základních principů, jimiž je soudní řízení ovládáno, je princip rovnosti účastníků, který vyjadřuje skutečnost, že účastníci řízení (strany) musí stát před soudem v rovném postavení, aniž by byla jedna nebo druhá strana jakkoli procesně zvýhodněna. K provedení tohoto

principu se ukládá soudu povinnost, aby oběma stranám sporu zajistil stejné možnosti k uplatnění jejich práv. Obdobně chápe princip rovnosti stran Evropský soud pro lidská práva, který používá v této souvislosti pojem "rovnost zbraní". Podle konstantní judikatury tohoto soudu princip rovnosti zbraní, jako jeden z prvků širšího pojetí spravedlivého procesu, vyžaduje, aby každé procesní straně byla dána přiměřená možnost přednést svou záležitost za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana (viz např. *Dombo Beheer B. V. proti Nizozemí*, 1993, *Ankerl proti Švýcarsku*, 1996, *Komanický proti Slovensku*, 2002). Tím, že obecný soud nedoručil stěžovateli odvolání žalobkyně, neumožnil mu se k němu vyjádřit a rozhodl o nákladech řízení toliko na základě podaného odvolání, zkrátil stěžovatele na jeho procesních právech, čímž porušil ústavně chráněnou rovnost účastníků řízení (čl. 96 odst. 1 Ústavy ČR, čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod , § 18 odst. 1 o. s. ř.).

Účelem soudního řízení je totiž spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů účastníků soudního řízení (§ 1 o. s. ř.). Soudní řízení neproběhlo vzhledem k nemožnosti seznámení stěžovatele s obsahem odvolání, v důsledku čehož se k němu nemohl ani vyjádřit, za plné ingerence obou procesních stran. Ust. § 214 odst. 2 písm. e) a ust. § 210 odst. 1 o. s. ř. je nutné vykládat jak v souladu s účelem soudního řízení, jak byl vyložen, tak i v souladu s požadavky, kladenými na soudní řízení ústavními procesními předpisy, a to tím spíše, že podle § 214 odst. 2 písm. e) o. s. ř. se předmětná věc projednala mimo ústní jednání a odvolací soud rozhodl o nákladech řízení jinak než soud I. stupně.

Pl. ÚS 16/09: Součástí práva na spravedlivý proces je zásada „rovnosti zbraní“. Každé procesní straně má být dána přiměřená možnost přednést svou záležitost, včetně důkazů, za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana. Princip rovnosti účastníků řízení působí i ve vztahu k řízení o nařízení předběžného opatření jako dílčí části soudního řízení, a to především s ohledem na možnost uložení povinnosti, která se může významným způsobem dotknout právního postavení žalovaného subjektu. Má-li tedy být předběžným opatřením uložena povinnost, musí mít účastníci řízení možnost ve srovnatelném rozsahu uplatnit před soudem svá tvrzení i námitky ve vztahu k návrhu na nařízení předběžného opatření, které se relevantním způsobem promítnou do úvahy soudu ve vztahu k posouzení důvodnosti takového návrhu.

Ze zásady rovnosti účastníků řízení však nelze vyvozovat abstraktní postulát, že všichni účastníci řízení musí v každém okamžiku řízení současně disponovat určitým procesním prostředkem. V případě některých procesních prostředků plyne naopak z jejich povahy a účelu, že jejich uplatnění může být v dispozici pouze jedné strany. Tak tomu bude i v případě návrhu na předběžné opatření, neboť toto opatření slouží k zaručení projednatelnosti nároku a účinnosti případného poskytnutí soudní ochrany. Nelze proto např. v nedoručení rozhodnutí o zamítnutí nebo odmítnutí návrhu na nařízení předběžného opatření žalovanému spatřovat porušení zásady rovnosti účastníků řízení. Protože však předběžné opatření je způsobitelné významným způsobem zasáhnout do základních práv a svobod účastníka řízení, zákonná úprava řízení o nařízení předběžného opatření musí vytvořit procesní prostor, aby při reflektování účelu předběžného opatření byla současně zachována dotčenému účastníkovi řízení reálná možnost ochrany jeho práv ve vztahu k nařízenému předběžnému opatření, a to zejména s ohledem na to, že soudní řízení není omezeno lhůtou, což znamená, že předběžné opatření může vyvolávat účinky po nikoli zanedbatelnou dobu do pravomocného ukončení řízení.

Předvolání k ústnímu jednání

II. ÚS 210/03: Podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod má každý právo na to, aby věc byla projednána v jeho přítomnosti. Má-li být výše uvedené základní právo realizováno, musí být účastníkovi umožněno, aby se jednání mohl zúčastnit. Účastník tedy musí být o jeho konání soudem vyzooměn. Předvolání k ústnímu jednání je proto třeba doručit nejen jeho právnímu zástupci, ale i přímo tomuto účastníkovi. K ústnímu jednání musí být účastník řízení soudem samostatně obeslán. Právního zástupce účastníka řízení nelze považovat za doručovatele předvolání k jednání soudu. Účast účastníka u jednání (zejména pokud jde o jednání jediné) má povahu uplatňování jeho základního práva a nikoliv plnění některé z procesních povinností, jak je to uvedeno v § 49 odst. 1 věta druhá o. s. ř. (ve znění do 31. 12. 2000, nyní § 50b). Proto úvaha o zastupitelnosti účastníka řízení při ústním jednání svým právním zástupcem, není na místě.

28 Cdo 896/2013: Má-li účastník zástupce, doručuje se ve smyslu § 50b o. s. ř. každá písemnost předně jemu. Pokud však zákon stanoví, že některé písemnosti se musí doručit i samotnému účastníkovi, musí být písemnost řádně doručena jak účastníkovi, tak i jeho právnímu zástupci. Rovněž není možné považovat písemnost za řádně doručenu, je-li účastníku doručena, ačkoliv mu podle zákona doručována být nemusí, ale není doručena jeho zástupci. Je-li rozhodnutí doručeno účastníku, ačkoliv správně mělo být doručeno (výlučně nebo také) jeho zákonnému zástupci, zmocněnci, opatrovníku nebo ustanovenému zástupci, jde o doručení bez právních následků. Uvedený závěr pak lze vztáhnout nejen na doručování rozhodnutí, ale i na doručování předvolání k jednání.

Jednání v mateřském jazyce

R 21/1986: Náhradu nákladů spojených s přibráním tlumočnicka k tomu, aby účastník mohl v občanském soudním řízení jednat ve své mateřštině, nelze účastníku řízení uložit. To platí i o tlumočení ustanovení soudem pro dorozumívání s hluchoněmým účastníkem řízení.

R 40/99: O právu jednat ve své mateřštině (§ 18 věta druhá o. s. ř.) poučí soud účastníka, zjistí-li v průběhu řízení, že neovládá jazyk, jímž se vede jednání. Zjištění, že účastníkem řízení je cizí státní příslušník, eventuálně osoba jiné než české národnosti, může být pro soud signálem, že k poučení bude povinen přistoupit, samo o sobě mu však povinnost poučit účastníka o uvedeném právu nezakládá; tím není dotčeno právo účastníka jednat před soudem ve své mateřštině, ani povinnost soudu účastníku, jenž toto právo uplatnil, jeho výkon umožnit.

C 4432 (20 Cdo 1540/2006): Skutečnost, že účastník je v řízení zastoupen na základě plné moci, nezbavuje soud povinnosti ustanovit mu při jednání tlumočnicka, vyjde-li taková potřeba v řízení najevo; to platí zejména v případech, že o to účastník požádá.

19 Co 218/2013 (k vydání ve Sbírce NS): Z ustanovení § 18 odst. 1 věty druhé o. s. ř. nelze dovozovat povinnost soudu zajistit překlad jím vydaného rozhodnutí do jazyka, jemuž rozumí účastník řízení, který neovládá český jazyk.

Způsobilost být účastníkem řízení, Procesní způsobilost

III. ÚS 127/96: Pokud procesní právní úkony účastníků řízení obsahují zjevnou nesprávnost, jejíž odstranění umožňuje rovněž odstranit nedostatek podmínek v řízení, přičemž konstatování této zjevnosti nevyžaduje procesní aktivitu soudu (např. dokazování), nutno účastníkům řízení dát příležitost tuto nesprávnost odstranit. Opakem tohoto postupu je přepjatý formalismus, jehož důsledkem je sofistikované zdůvodňování zjevné nespravedlnosti, a tím dotčení smyslu § 1 o. s. ř., čl. 90 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Pokud neurčitost procesního rozhodnutí soudu implikuje různé interpretace jeho obsahu, nelze přijmout tu, jež je k tíži dotčených účastníků řízení.

C 324 (29 Cdo 2688/2000): Nepřesné označení žalovaného v žalobě nelze považovat ze neodstranitelný nedostatek podmínky řízení ve smyslu § 104 odst. 1 o. s. ř.

R 37/2000: Fyzická osoba, jež je statutárním orgánem právnické osoby - podnikatele (§ 13 odst. 1 obch. zák.), nemá právo jednat jménem této právnické osoby - podnikatele ve sporu, který s ní vede.

Jestliže právnická osoba nemá statutární orgán, oprávněný jejím jménem jednat, soud jí může stanovit opatrovníka pro řízení.

Není-li plná moc, udělená advokátu, omezena jen na řízení před soudem určitého stupně a obsahuje-li zmocnění k podávání opravných prostředků, je tím prokázáno právo advokáta vystupovat v odvolacím i dovolacím řízení jako zástupce účastníka.

20 Cdo 2227/2000: Skutečnost, že účastník řízení změnil v průběhu řízení své obchodní jméno, nemá za následek ani ztrátu jeho způsobilosti být účastníkem řízení, ani ztrátu nebo omezení jeho procesní způsobilosti, a to i v případě, že soud jednal s účastníkem nadále pod jeho původním obchodním jménem.

29 Odo 560/2004: Osoba oprávněná jednat jménem právnické osoby nemůže vystupovat v občanském soudním řízení jako advokát této právnické osoby.

21 Cdo 1503/2003: K žalobě pro zmatečnost podané z důvodu uvedeného v § 229 odst. 1 písm. c) o. s. ř. je zásadně oprávněn pouze ten účastník řízení, který v původním řízení neměl procesní způsobilost nebo nemohl před soudem vystupovat (§ 29 odst. 2 o. s. ř.) a nebyl v něm řádně zastoupen.

Předpokladem pro výkon funkce opatrovníka účastníka občanského soudního řízení není, aby šlo o osobu nepodjatou vůči ostatním účastníkům řízení.

30 Cdo 629/2005: Za stát (Českou republiku) vystupuje před soudem jeho organizační složka, která je k tomu podle zákona příslušná. Příslušnou organizační složkou je v první řadě Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, který vystupuje za stát ve sporech a jiných právních věcech, o nichž to stanoví § 2 až 5 zákona č. 201/2002 Sb., nebo ve sporech a jiných právních věcech, v nichž se na tom v souladu se zákonem dohodl s příslušnou organizační složkou státu. Nevystupuje-li za stát Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, náleží toto oprávnění organizační složce státu, příslušné podle zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů.

Soud je povinen zjistit, která z organizačních složek je příslušná vystupovat za stát v konkrétním sporu, a tuto organizační složku přibrat do řízení (pokud se ho již neúčastní). Rozhodnutí o tom se nevydává; závěr soudu se projeví v tom, že s určitou organizační složkou státu přestane jednat a začne jednat s jinou organizační složkou, která je příslušná za stát vystupovat. Otázka, která organizační složka státu má za něj s ohledem na obsah a povahu sporu vystupovat před soudem, není otázkou věcné legitimace. Případný chybný závěr soudu o této otázce se projeví jako vada řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

33 Odo 204/2005: Rozsudek, jímž je účastník prohlášen za mrtvého, má z hlediska zkoumání podmínek řízení účinky ex nunc. Jestliže byl účastník prohlášen za mrtvého až po zahájení řízení ve věci, ztratil způsobilost být účastníkem takového řízení právní moci rozsudku o prohlášení za mrtvého, tedy ex nunc.

32 Cdo 2069/2011: Způsobilostí být účastníkem řízení (tzv. procesní subjektivitou) se rozumí způsobilost být nositelem procesních práv a povinností, které zákon přiznává, popřípadě ukládá účastníkům. Jde o způsobilost být subjektem procesněprávního vztahu jakožto jednoho ze základních předpokladů pro vznik procesněprávního vztahu v zahájeném občanskoprávním řízení, kterou tak má zásadně ten, kdo má podle hmotného práva způsobilost mít práva a povinnosti. Ten, kdo tuto způsobilost (tzv. právní subjektivitu) nemá, může být účastníkem řízení jen tehdy, jestliže mu způsobilost být účastníkem řízení přiznává zákon. V případě fyzické osoby zaniká její způsobilost být účastníkem řízení smrtí nebo prohlášením za mrtvého.

Cpjn 201/2015: Zhlédnutí posuzovaného podle § 55 odst. 1 o. z., a podle § 38 odst. 2 z. ř. s. v řízení o jeho svéprávnosti, provede zásadně soudce.

Zástupci účastníků

II. ÚS 629/04: Ústavní soud nemá pochybnosti o tom, že soud prvního stupně splnil řádně zákonnou povinnost vyhledávací. Použil jak před vlastním ustanovením opatrovníka stěžovatelce, tak i poté, dostatečně svých možností k tomu, aby relevantní skutečnosti o pobytu stěžovatelky získal. Podmínky

pro ustanovení opatrovníka stěžovatelce tudíž byly ve smyslu § 29 odst. 3 o.s.ř. dány, což nebylo zpochybněno ani následnými tvrzeními a navrženými důkazy stěžovatelky.

Pokud byl soudem ustanoven jako opatrovník justiční čekatel, který je zaměstnán u téhož soudu, pak tento postup správným shledat nelze. Jak bylo v dřívějších rozhodnutích Ústavním soudem dovozeno, bylo především na místě zjistit, zda stěžovatelku nemůže zastupovat osoba jí příbuzná. Opatrovník je osobou, která má v řízení hájit práva a oprávněné zájmy účastníka, kterého zastupuje. Při ustanovení opatrovníka je proto třeba přísně vážit, aby nedošlo ke kolizi zájmů zástupce a zastoupeného. Nelze očekávat, že podřízený pracovník soudu jako opatrovník účastníka řízení ve věci řešené tímtež soudem, bude brojit proti postupu a rozhodnutí soudu.

Funkce opatrovníka byla vytvořena proto, aby byly do důsledku hájeny zájmy nepřítomného účastníka řízení, tak, jak by takovou povinnost plnil smluvní zástupce. Pokud má účastník řízení svého zvoleného zástupce, odpovídá za jeho volbu a za jeho konkrétní kroky v řízení tento účastník sám. Pokud však opatrovníka, coby zástupce účastníka řízení ustanoví soud, odpovídá za to, že opatrovník bude hájit práva a oprávněné zájmy účastníka řízení. Má přitom povinnost zprostit opatrovníka jeho funkce, pokud zjistí, že opatrovník svoji funkci v řízení buďto nevykonává fakticky vůbec (jako v posuzovaném případě), anebo zcela nedostatečně. Postup, kdy je soudem ustanoven a poté tolerován zcela nečinný opatrovník, je nepřijatelným formalismem, který ve svém důsledku popírá právo nepřítomného účastníka na spravedlivé řízení.

I. ÚS 3655/16: Skutečnost, že v řízení před obecnými soudy, jehož účastníkem je nezletilý, je jednáno s jeho rodičem jako zákonným zástupcem, nevylučuje vznik situace, kdy na takovéto zastoupení nebude možné z hlediska zájmu nezletilého nahlížet jako na řádné.

Je povinností obecného soudu vždy zvážit konkrétní okolnosti případu, a pečlivě posoudit s přihlédnutím k zájmu dítěte, zda nejsou splněny podmínky pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 1 o. s. ř.

12 Co 768/99 (SR 4/2006): Ustanovení zástupce nezávisí na úvaze soudu, ale soud je povinen žádosti účastníka soudního řízení o ustanovení zástupce vyhovět, jsou-li u něho splněny předpoklady, aby byl soudem osvobozen od soudních poplatků, a je-li to třeba k ochraně jeho zájmů.

V případě podání žádosti o ustanovení bezplatného právního zástupce z řad advokátů je vždy nezbytné zjistit, zda poměry účastníka odůvodňují osvobození od soudních poplatků a nejde o svévolné a zřejmé bezúspěšné bránění práva (§ 138 odst. 1 OSŘ) a zda je zachovaná zásada rovného postavení všech účastníků v souzené věci.

Teprve v případě vyhovění žádosti účastníka soudního řízení o osvobození od soudních poplatků se lze zabývat složitostí věci po stránce skutkové nebo právní a v takovém případě ustanoví soud tomuto účastníku zástupce z řad advokátů.

R 2/2000: Účastníka řízení může podle ustanovení § 27 odst. 1 o.s.ř. zastupovat fyzická osoba, i když není občanem České republiky.

R 23/2000: Je-li obecný zmocněnec zřejmě nezpůsobilý k řádnému zastupování nebo vystupuje-li v různých věcech opětovně, soud usnesením vysloví nepřipustnost zastoupení; dokud takové usnesení není v právní moci, jsou procesní úkony, jež tento zmocněnec učiní jako zástupce účastníka, účinné.

29 Odo 733/2001: Je-li dovolání podepsáno pouze zástupcem dovolatele na základě plné moci, který ani přes opatření soudu dle § 104 odst. 2, věty první, o. s. ř., vůči němu učiněné, toto zastoupení nedoložil, Nejvyšší soud dovolací řízení dle § 104 odst. 2, věty třetí, o. s. ř., zastaví.

Obdobně to platí i pro jiný návrh na zahájení řízení.

Jestliže soud z uvedeného důvodu řízení zastaví, je osobou, která z procesního hlediska zavinila zastavení řízení, zástupce účastníka, jemuž lze ve smyslu § 147 odst. 1 o. s. ř. uložit, aby hradil náklady řízení, jež by bez jeho zavinění nevznikly.

29 Odo 466/2002: Zástupce, jemuž byla udělena plná moc pro celé řízení, je oprávněn činit všechny úkony, které může v řízení učinit účastník, včetně těch procesních úkonů, k nimž nebyl účastníkem řízení výslovně zmocněn. Vnitřní omezení (pokyny, příkazy, zákazy), která si účastník řízení se svým zástupcem sjednal, žádné účinky vůči soudu a ostatním účastníkům řízení nemají. Skutečnost, že zástupce s procesní plnou mocí případně nerespektoval vnitřní pokyny zmocnitele, může být toliko základem odpovědnostního vztahu mezi ním a zmocnitelem.

Zástupce, jemuž byla udělena plná moc pro celé řízení, je oprávněn činit všechny úkony, které může v řízení učinit účastník, včetně těch procesních úkonů, k nimž nebyl účastníkem řízení výslovně zmocněn. Vnitřní omezení (pokyny, příkazy, zákazy), která si účastník řízení se svým zástupcem sjednal, žádné účinky vůči soudu a ostatním účastníkům řízení nemají. Skutečnost, že zástupce s procesní plnou mocí případně nerespektoval vnitřní pokyny zmocnitele, může být toliko základem odpovědnostního vztahu mezi ním a zmocnitelem.

R 10/2003: Byl-li účastníku řízení ustanoven opatrovník, ačkoli k tomu nebyly splněny podmínky formulované v ustanovení § 29 odst. 2 o. s. ř., a uvedené mělo za následek, že soud nejednal s účastníkem nebo s jiným jeho zástupcem (např. s jeho zákonným zástupcem nebo s kolizním opatrovníkem), jde o případ, kdy účastníku byla nesprávným postupem soudu v průběhu řízení odňata možnost jednat před soudem.

O nesprávný postup soudu v průběhu řízení jde i tehdy, ustanovil-li soud opatrovníkem účastníka, jehož pobyt není znám, osobu, jejíž zájmy jsou nebo mohou být v rozporu se zájmy opatrovance, a pouze s touto osobou v řízení jako se zástupcem účastníka jednal.

Předpoklady pro ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 2 o. s. ř. nejsou splněny, jestliže soud před vydáním rozhodnutí neprovedl odpovídající šetření o pobytu účastníka, jehož pobyt není znám. Ke zodpovězení otázky, zda je znám jiný pobyt účastníka řízení na území České republiky, přitom není dostačující pouhé vyžádání zprávy z Centrální evidence obyvatel.

Skutečnost, že účastník řízení, jehož pobyt není znám, si dříve zvolil zástupce s plnou mocí pro celé řízení, obecně nebrání soudu v ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 2 o. s. ř., je-li to nezbytné k zajištění

účinné ochrany práv a povinností nepřítomného účastníka. Ustanovením opatrovníka zastoupení opatrovnice na základě procesní plné moci nezaniká a soud je povinen s takovým zástupcem účastníka nadále jednat a doručovat mu soudní písemnosti (§ 49 odst. 1 o. s. ř. ze znění do 31. 12. 2000, nyní § 50b).

20 Cdo 83/2003: Určení advokáta opatřením České advokátní komory podle § 18 odst. 2 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, samo o sobě zastoupení dovolatele v dovolacím řízení nedokládá; listinou, způsobilou toto zastoupení (§ 241 o. s. ř.) osvědčit, je i zde plná moc.

R 60/2005: Exekutor může zastupovat účastníka v nalézacím řízení (do vydání exekučního titulu) jen jako obecný zmocněnec podle ustanovení § 27 odst. 1 o. s. ř.

R 12/2007: Občanský soudní řád neukládá zastoupenému, ani zástupci, jímž je advokát, a ani dalšímu zástupci advokáta (§ 25 odst. 2 o. s. ř.) povinnost doložit další zastoupení advokáta pouze písemnou plnou mocí jen pro určité úkony.

Jestliže další zástupce advokáta nedoložil oprávnění k zastupování již při právním úkonu, který ve věci učinil (§ 32 odst. 1 o. s. ř.), může mít následný průkaz dalšího zastoupení i podobu písemného sdělení takto zastoupeného advokáta, že dalšího zástupce k provedení příslušného jednotlivého úkonu nebo jednotlivých úkonů zmocnil.

25 Cdo 3914/2010: Usnesení soudu, jímž je účastník vyzván, aby neúplné, nesrozumitelné nebo neurčité podání doplnil nebo opravil (§ 43 odst.1 o.s.ř.), se v občanském soudním řízení doručuje pouze jeho zástupci, je-li účastník zastoupen, neboť nejde o povinnost účastníka osobně v řízení něco vykonat.

33 Cdo 2275/2011: Není běžnou záležitostí při správě majetku nezletilého dítěte uzavření smlouvy jeho zákonnými zástupci (rodiči), která je zavazuje dlouhodobě i po dosažení zletilosti, s omezenou možností výpovědi, přičemž po dosažení zletilosti mu ukládá pouze povinnosti k plnění a neposkytuje mu žádné vzájemné plnění.

I. ÚS 1041/14: Je-li vydán platební rozkaz vůči šestnáctiletému a staršímu účastníkovi řízení, je nutno jej doručovat jak samotnému účastníkovi řízení, tak jeho zákonným zástupcům.

30 Cdo 4644/2015: Daňový poradce může zastupovat účastníka občanského soudního řízení pouze za podmínek stanovených v § 27 o. s. ř. Odměna daňového poradce za zastupování účastníka nepatří k nákladům řízení, na jejichž náhradu má takto zastoupený účastník právo.

R 78/2015: Směřuje-li dovolání účastníka, jenž není zastoupen advokátem, ani nemá sám odpovídající právnícké vzdělání, proti usnesení, jímž odvolací soud nevyhověl (ve spojení s usnesením soudu prvního stupně) žádosti účastníka o ustanovení zástupce pro řízení o dovolání proti rozhodnutí odvolacího soudu ve věci samé, pak je namístě, aby to, zda jsou splněny předpoklady pro ustanovení advokáta pro řízení o dovolání proti onomu usnesení odvolacího soudu, zhodnotil přímo Nejvyšší soud jako soud dovolací.

R 109/2017: Stát podle § 140 odst. 2 o. s. ř. hradí ustanovenému advokátovi hotové výdaje a odměnu za vykonané úkony právní služby zásadně po celou dobu, po niž byl ustanoven zástupcem účastníka. Nelze

přiznat zpětnou účinnost rozhodnutí o zrušení usnesení o ustanovení zástupce (§ 30 o. s. ř.), a to ani v případě, že zastoupenému účastníkovi bylo zpětně odejmuto přiznané osvobození od soudních poplatků (§ 138 o. s. ř.).

§ 91 - § 93

a) Společenství v rozeprě

II. ÚS 1529/08: Z povahy nerozlučného společenství vyplývá, že úkony jednoho ze společníků prospívají ostatním a současně všechny společníky zavazují. Z nečinnosti nerozlučných společníků vyplývají následky jen tehdy, nevykoná-li nikdo z nich potřebný úkon. V rámci institutu nerozlučného společenství je třeba odlišovat, které úkony může každý z nerozlučných účastníků činit sám bez ohledu na postoj ostatních k němu a které úkony mohou činit pouze všichni nerozluční společníci. V tomto směru platí zásada, že každý z nerozlučných společníků smí samostatně jednat jen tam, kde tak tomu je ku prospěchu společného práva nebo povinnosti z pohledu zájmu všech nerozlučných společníků, avšak u ostatních úkonů platí zásada jednomyslnosti. Podá-li některý ze společníků např. odvolání, je takový procesní úkon účinný i vůči těm společníkům, kteří byli nečinní, a proto soud v odvolacím řízení musí postupovat stejně, jako by odvolání podali všichni.

R 1/75: O společná práva a povinnosti, ohledně nichž se rozhodnutí musí vztahovat na všechny účastníky řízení, kteří vystupují na jedné straně, a úkony jednoho z nich platí i pro ostatní, tedy tam, kde podle ustanovení hmotného práva je právo nebo povinnost, o něž v řízení jde, nedílné povahy, jde např. v řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví náležejícího více spoluvlastníkům, v řízení o neplanosti závěti zůstavitele, který zanechal více dědiců, v řízení o popření otcovství ve vztahu vůči dítěti, otci i matce apod.

20 Cdo 1715/98: Samostatný společník (§ 91 odst. 1 o.s.ř.), který nepodal odvolání, není oprávněn podat dovolání proti usnesení, jímž odvolací soud zastavil řízení o odvolání podaném jiným účastníkem řízení.¹

20 Cdo 1520/98: Ve sporu o určení, že žalobce je vlastníkem nemovitosti, mají žalovaní postavení samostatných společníků (§ 91 odst. 1 o. s. ř.).

20 Cdo 1050/2000: Omluví-li svou neúčast při prvním jednání ve věci jen některý ze žalovaných v postavení samostatných společníků, platí omluva jen pro něho.

R 3/2000: Odvolání, jehož cílem je pouze uspořádat vnitřní poměry žalovaných (potud, že postavení

¹ Poznámka: § 243b odst.1 o.s.ř ve znění účinném do 31.12.2000.

žalobce by se při plném úspěch odvolání jednoho z žalovaných mohlo jen zlepšit), není přípustné.

Samostatný společník (§ 91 odst. 1 o. s. ř.) je oprávněn podat odvolání jen za sebe; odvolání, jímž se domáhá změny rozsudku pouze ve vztahu ke druhému ze společníků, je třeba odmítnout jako podané osobou neoprávněnou.

R 24/2002: Zanechal-li zůstavitel více dědiců, jsou až do vypořádání pravomocným usnesením soudu považováni za vlastníky celého majetku patřícího do dědictví. Z právních úkonů týkajících se věci nebo majetkových práv patřících do dědictví jsou oprávněni a povinni vůči jiným osobám společně a nerozdílně, přičemž jejich dědický podíl vyjadřuje míru, jakou se na těchto právech a povinnostech navzájem podílejí; v řízení, v němž o tato práva nebo povinnosti jde, mají postavení tzv. nerozlučných společníků (§ 91 odst. 2 o. s. ř.).

29 Odo 402/2002: Podmínka povinného zastoupení dovolatele v dovolacím řízení (§ 241 o. s. ř.) musí být splněna u každého ze společníků v rozepři (§ 91 o. s. ř.) samostatně; to platí i tehdy, jde-li o solidárně zavázané manžele, z nichž jeden má právnické vzdělání.

32 Odo 624/2002: Dlužník a ručitel, kteří vystupují na straně žalované, mají postavení samostatných společníků v rozepři podle § 91 odst. 1 o. s. ř. Pro posouzení, zda jde o samostatné nebo nerozlučné společenství, je (oproti očekávání dovolatele) akcesorický charakter ručení nerozhodný.

29 Odo 431/2003: Také před 1. lednem 2001 platilo, že bylo-li v jedné věci více žalovaných, kteří měli ve sporu postavení samostatných společníků (§ 91 odst. 1 o. s. ř.), bylo možné vydat rozsudek pro zmeškání i jen vůči jednomu z těchto žalovaných, jestliže se – ač řádně – obeslán k jednání nedostavil.

19 Co 440/2004 (SR 6/2007): Výrok o solidární (společné a nerozdílné) povinnosti k náhradě nákladů řízení přichází v případě společenství účastníků, kteří jsou k této náhradě povinni, v úvahu jen u tzv. nerozlučných společníků. Nejde-li o tento druh společenství, je třeba o povinnosti každého z účastníků, kteří vystupují na téže straně a kterým je náhrada ukládána, rozhodnout samostatně podle pravidel, obsažených v § 142 odst. 1, 2 a 3 OSŘ.

29 Odo 355/2004: Dovolání samostatného společníka proti usnesení odvolacího soudu, kterým bylo odmítnuto jako nepřípustné odvolání jiného společníka, je bijektivně nepřípustné.

C 3509 (30 Cdo 1383/2005): Pro posouzení, zda se jedná o samostatné nebo nerozlučné společenství, je rozhodná povaha předmětu řízení vyplývající z hmotného práva; tam, kde hmotné právo neumožňuje, aby předmět řízení byl projednán a rozhodnut samostatně vůči každému společníkovi, jde o nerozlučné společenství.

30 Cdo 4581/2009: K dosahu aplikace ustanovení § 118a odst. 2 o. s. ř. je třeba uvést, že se tato poučovací povinnost vztahuje k narativní stránce žaloby a (logicky také) k jejímu promítnutí do žalobního petitu. Není a s ohledem na rovnost účastníků v řízení a zásady fair procesu ani nemůže být tento institut chápán jako prostředek k poučení, resp. k signalizaci, zda při (posuzování podle hmotného práva) participaci dalších účastníků (a případně kterých účastníků) by bylo možné žalobcem (skrze již precizovaná skutková tvrzení a žalobní návrh) vymezený předmět po právní stránce posoudit jinak.

Poučení žalobce o tom, koho má žalovat nebo kdo v důsledku nerozlučného společenství má v řízení vystupovat na straně žalobce, není součástí poučovací povinnosti soudu ve smyslu § 5 o. s. ř., ani ve smyslu § 118a odst. 2 o. s. ř. Takové poučení by zřetelně vybočovalo z mezí procesních pravidel sporu, oslabovalo by úlohu soudu jako nestranného orgánu a zakládalo tak nerovnost mezi účastníky občanského soudního řízení.

b) Přistoupení dalšího účastníka a záměna účastníků

I. ÚS 56/95: Poučení o tom, že má či může být žalován ještě další odpůrce, vybočuje zřetelně z mezí procesních pravidel sporu, oslabuje úlohu soudu jako nestranného orgánu a zakládá tak nerovnost mezi účastníky občanského soudního řízení. Nelze tedy srovnávat souzený případ s jinými rozhodnutími Ústavního soudu ohledně poučovací povinnosti obecných soudů, která se vesměs týkala poučení žalobce ve věci změny označení žalovaného subjektu.

I. ÚS 4004/14: Poučení o tom, že je nutné nechat do řízení vstoupit i další účastníky na jedné či druhé straně sporu, aby soud mohl posoudit nárok žalobce po jeho obsahové stránce, je na pomezí poučení o právu procesním a hmotném a nijak nenarušuje rovnost účastníků.

10 Cmo 498/94 (PPP 1/1994): Přistoupení dalšího účastníka do řízení na straně žalovaného soud na návrh žalobce připustí, protože z § 92 odst. 1 o. s. ř. nevyplývají žádné podmínky omezující tento dispoziční úkon žalobce.

2 Cdon 823/1997: Proti usnesení, jímž soud připustil záměnu účastníků (§ 92 odst. 2 o. s. ř.) je odvolání přípustné.

R 9/2002: Proti usnesení o přistoupení dalšího účastníka do řízení (§ 92 odst. 1 o. s. ř.) je odvolání objektivně přípustné.

Žalovaný je osobou oprávněnou k podání odvolání proti usnesení, jímž soud prvního stupně vyhověl návrhu žalobce na přistoupení dalšího účastníka do řízení na straně žalobce.

Soud nepřipustí přistoupení dalšího účastníka do řízení (§ 92 odst. 1 o. s. ř.) jestliže ten, kdo má do řízení přistoupit, nemá způsobilost být účastníkem řízení (§ 19 o. s. ř.), jestliže by tím ve vztahu k přistoupivšímu účastníku založil nedostatek své pravomoci (§ 7 o. s. ř.), věcné příslušnosti (§ 9 o. s. ř.) nebo překážku věci zahájené (§ 83 o. s. ř.) či překážku věci rozsouzené (§ 159 odst. 3 o. s. ř.). Takovému návrhu nevyhoví soud ani tehdy, jestliže není zřejmé, čeho se žalobce vůči přistoupivšímu účastníku žalobou domáhá (jde-li o přistoupení do řízení na straně žalovaného), nebo čeho se přistoupivší účastník žalobou domáhá vůči žalovanému (jde-li o přistoupení do řízení na straně žalobce), jakož i v případě, že jde o zjevně procesně neekonomický postup.

29 Odo 227/2002: Při záměně účastníků řízení (§ 92 odst. 2 o. s. ř.) končí účast původního (zaměňovaného) účastníka v řízení až právní mocí usnesení, jímž soud takovou záměnu připustí.

R 37/2003: Proti tomu, kdo se má stát účastníkem řízení na základě usnesení, jímž soud připustí jeho přistoupení do řízení (§ 92 odst. 1 o. s. ř.), se běh hmotněprávních lhůt staví dnem, kdy návrh na jeho přistoupení dojde soudu. Poučení žalobce o tom, že ve věci má či může být žalován další žalovaný, není součástí poučovací povinnosti soudu.

33 Odo 903/2005: Soud při rozhodování o přistoupení dalšího účastníka do řízení neřeší otázku jeho věcné legitimace, neboť se jedná o otázku hmotněprávní, jež soud řeší až v konečném rozhodnutí ve věci a důsledkem je zamítnutí žaloby.

R 1/2007: Soud nepřipustí přistoupení dalšího žalovaného do řízení (§ 92 odst. 1 o. s. ř.) také tehdy, je-li zřejmé, že dosavadní žalovaný již v době zahájení řízení nebyl věcně legitimován a že návrhem na přistoupení dalšího účastníka do řízení žalobce obchází institut záměny účastníků ve smyslu ustanovení § 92 odst. 2 o. s. ř.

R 68/2010: Bylo-li pravomocně rozhodnuto o procesním nástupnictví na straně žalovaného dle § 107a o. s. ř., ačkoliv tu byly podmínky pro záměnu účastníků podle § 92 odst. 2 o. s. ř., soud při posouzení důvodnosti námitky promlčení vychází ze závěru, že právo bylo uplatněno proti novému žalovanému (procesnímu nástupci) dnem zahájení řízení.

c) Vedlejší intervence

III. ÚS 338/96: Jestliže stěžovatel nebyl účastníkem řízení před obecným soudem, nemá ani aktivní legitimaci k podání ústavní stížnosti proti rozhodnutí obecného soudu, před nímž jako účastník (vedlejší účastník) nevystupoval, k čemuž je dodat, že není (zákonnou povinností obecného soudu), aby sám ex officio případné vedlejší účastníky zjišťoval či vyhledával, neboť i jeho případné poučovací povinnost (§ 5 o. s. ř.) se vztahuje toliko na účastníky řízení samotné.

2 Cdon 1843/97: Vedlejší účastník může vstoupit do řízení též v průběhu dovolacího řízení; právní moc rozhodnutí odvolacího soudu tím však není dotčena.

R 3/2004: Vedlejší účastník není podle občanského soudního řádu ve znění účinném od 1. 1. 2001 osobou oprávněnou k podání dovolání.

30 Cdo 3851/2013: Postavení (hlavního) účastníka řízení a vedlejšího účastníka nejsou shodná, odlišují se v samotné možnosti vstupu do řízení, ale i rozsahem práv a povinností, která jsou shodná v procesních právech, s výjimkou úkonů, které znamenají dispozici s řízením nebo předmětem řízení, ale nikoli v hmotných právech. Vedlejší účastník je třetí osobou, o jejíž práva a povinnosti v řízení nejde a jako

takový není účastníkem řízení, ale pouze coby třetí osoba podporuje procesní stranu, a proto může být v témže řízení slyšen jako svědek.

21 Cdo 261/2014: Práva a povinnosti z vedlejšího účastenství nejsou předmětem dědické a ani jiné sukcese. Smrtí (nebo jiným zánikem) vedlejšího účastníka končí jeho účast na řízení, neboť povaha vedlejšího účastenství neumožňuje, aby na místo vedlejšího účastníka nastoupil ten, kdo je (jinak) jeho procesním nástupcem. Uvedené samozřejmě nebrání tomu, aby právní nástupce (dědic) vedlejšího účastníka, který ztratil způsobilost být účastníkem řízení, do řízení vstoupil z vlastního podnětu, případně na výzvu některého hlavního účastníka, učiněnou prostřednictvím soudu, jako vedlejší účastník, jestliže mu svědčí právní zájem na výsledku soudního řízení a jestliže má zájem "pomáhat ve sporu" některému z účastníků řízení (jedné ze sporných stran).

R 25/2014: Žalovaný může splnit povinnost vyjádřit se k věci samé ve smyslu ustanovení § 114b odst. 1 o. s. ř. i prostřednictvím vyjádření vedlejšího účastníka, který tak realizuje své procesní právo uplatnit obranu proti žalobě ve prospěch jím podporovaného účastníka řízení.

Podal-li žalovaný včasný odpor proti platebnímu rozkazu, v němž uvedl, že písemné odůvodnění odporu zašle soudu osoba, která později vstoupila do řízení jako vedlejší účastník na straně žalovaného a ve svém vyjádření doručeném soudu ve lhůtě stanovené k vyjádření podle § 114b odst. 1 o. s. ř. vylíčila důvody, z nichž žalobu neuznává, a navrhla její zamítnutí, podmínky pro vydání rozsudku pro uznání podle § 114b odst. 5 a § 153a odst. 3 o. s. ř. nebyly splněny.

R 94/2014: Vedlejší účastník je osobou oprávněnou podat dovolání proti výroku rozhodnutí odvolacího soudu, jímž bylo rozhodnuto o jeho právu či povinnosti k náhradě nákladů řízení (podle o. s. ř. účinného do 29. 9. 2017).

Náklady, které pojišťovna vynaložila na zastoupení advokátem v soudním řízení, v němž vystupovala jako vedlejší účastník na straně žalovaného, nejsou bez dalšího neúčelné

R 74/2015: Dřívější zastupování účastníka řízení třetí osobou ve správním řízení, jehož průběh je v občanském soudním řízení posuzován, ani závazek této osoby nést náklady řízení žalobce v závislosti na výsledku soudního řízení, nezakládají ve smyslu § 93 odst. 1 o. s. ř. právní zájem dané osoby na výsledku řízení.

R 40/2016: Stát může být vedlejším účastníkem na téže sporné straně, kde je účastníkem, za nějž vystupuje jiná organizační složka.

R 91/2017: Vedlejší účastník nemá právo na náhradu nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení.